

دنیای شگفت‌انگیز کاغذ^(۱)

کتاب برگزیده‌ی هفتمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی (سال: ۱۳۸۷)

جمال‌الدین اکرمی

«در حیرت و شادی چشمان یک کودک، هنگامی که با بازی جدیدی روبه‌رو می‌شود، چه افسون و جادویی نهفته است؟»

به‌درستی نمی‌دانیم، اما می‌دانیم که در زندگی بشر و در میان ملت‌ها و اقوام مختلف، بازی‌های بسیاری وجود داشته و حداقل، بخشی از این بازی‌ها برای انسان سرشار از افسون و جادو جلوه کرده است.

بازی با کاغذ بیش‌تر ما را به یاد هنر «اوربگامی» می‌اندازد: در چین و ژاپن گروهی برگزیده، با کاغذ شکل‌های مقدس یا خوش‌یمن می‌ساختند و این، از آیین‌های خاص در میان مردم شرق دور محسوب می‌شد. اما بازی با کاغذ...»

این نوشتار، بخش آغازین کتاب شگفت «دنیای شگفت‌انگیز کاغذ» است؛ کتابی به راستی تحسین‌برانگیز و ستودنی. کتابی که می‌تواند الگوی درخشان و براننده‌ای برای هر متن آموزشی در حوزه‌ی «هنر و سرگرمی» به‌شمار آید. با کتاب‌سازی زیبا و خوش‌سلیقه از انتشارات «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.»

بسیاری از ما هنگام کار و گفت‌وگو، سرگرم شکل‌دادن به ورقه‌های کاغذ، به فرم‌های ساده و زیبایی دست می‌یابیم که از سطح ساده‌ی میز بالا می‌آید، بر آن تکیه می‌زند و دیوارهای ایستاده‌ی آن در پیچ و خم‌های هندسی، ما را به یاد انسان «ابزارساز» می‌اندازد؛ انسانی که نخستین ابزار کارش، دست و بازوی او بوده است و کاغذ، «ماده‌ی اولیه»‌ای بسیار کهن با توانایی شگفت‌انگیز. به‌ویژه زمانی که از نوشته‌شدن فاصله می‌گیرد و به‌عنوان ساختمان و ماکتی ساده،

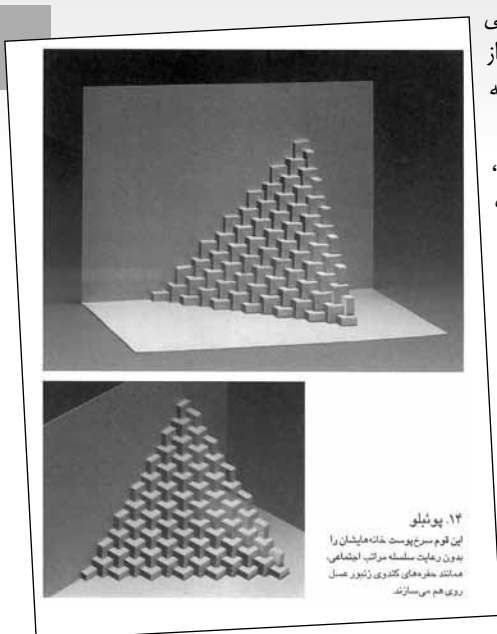
برای بیان حجم اولیه‌ای که به ذهن انسان آمده است، شکلی تازه می‌یابد؛ شکلی حجمی که به‌تدریج با آگاهی علمی انسان از معماری و حجم‌سازی، پیچیده و پیچیده‌تر می‌شود و الگویی اولیه برای ساختمانی واقعی، یا هندسه‌ای عینی، قرار می‌گیرد.

کتاب «دنیای شگفت‌انگیز کاغذ»، به نقل از **موجه رازانی**، مترجم کتاب، حاصل تلاش مهندس **رامین رازانی** در تألیف دو اثری است که در آلمان به چاپ رسانده و گزیده‌ای از آن‌ها به صورت این کتاب منتشر شده است. ابزار کار و مواد اولیه‌ی مؤلف در تدوین الگوهای شگفت‌انگیز کتاب عبارت بوده‌اند از: کاغذ، تیغ بُرش، خط‌کش، مداد، و البته ذهن جست‌وجوگر و خلاق هنرمند و دست ظریف و پرکار او که با ذهنش همراه و هماهنگ عمل کرده است. در نگاه نخست باورنکردنی است که بتوان با وسایلی این‌گونه ساده، امواج گرافیکی دریا را در پلکان‌های آبرفتی‌اش نشان داد و یا سه مکعب لایه‌لایه شده را پس از تالی میانی کاغذ، به صورت برجسته^(۲) از سطح دوبعدی کاغذ بیرون کشید؛ طرح‌هایی بسیار ظریف، با نگاهی مهندسی‌شده و خوش‌ترکیب.

مؤلف کتاب معتقد است در نمونه‌سازی‌های کاغذی این

کتاب، افزون بر کاربرد بُعد سوم به‌عنوان ارتفاع در حجم بخشی، از بُعد چهارم، یعنی «زمان» نیز بهره‌جسته و به آن ماهیتی فرامکانی بخشیده است. کاربرد بُعد زمان، به مفهوم مدت زمانی نیست که نمونه‌ساز در شکل‌گیری نقش‌ها به کار برده است و بیش‌تر شبیه نقش «زمان» به عنوان بُعد چهارم در تأویل و چندمعنایی شکل ساخته شده است. استنباطی که هر چند هم غریب جلوه کند و منظور نظر مؤلف کتاب نباشد، از نظر من با محتوای فلسفی و هستی‌شناختی هنر روبه‌روست؛ آن چنان که **گادامر** و دیگران به حضور آن در فلسفه‌ی هنر اشاره می‌کنند.

عناوین نمونه‌های ارائه‌شده را به‌عنوان سازه‌های کاغذی مرور می‌کنیم: گردهمایی هرم‌ها، سنگی در آب، سه مکعب در فضا، معبد خدای باد، شعله، هماهنگی پاروها، پوئبلو، در میان امواج و... عنوان‌هایی که برخاسته از نگاه شخصی سازنده‌ی حجم‌ها هستند و اگر قرار بود ما نامی برای آن‌ها انتخاب کنیم، مطمئناً عنوان‌ها شکل‌بندی دیگری داشتند. همان چندمعنایی و چندمفهومی که عمدتاً در هنر آبستره و انتزاعی شکل می‌گیرد و هر مخاطبی در آن شکلی را می‌یابد که به ذهنیت و پیشینه‌های بصری او وابسته است؛ و این آخرین تفکر هنری مؤلف کتاب و برجسته‌ترین

آن‌ها است. عنصری که بی‌شک در انتخاب این کتاب از طرف گروه داوران «جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی» پنهان نمانده است و بسیار پرمعنا و مؤثر جلوه می‌کند.

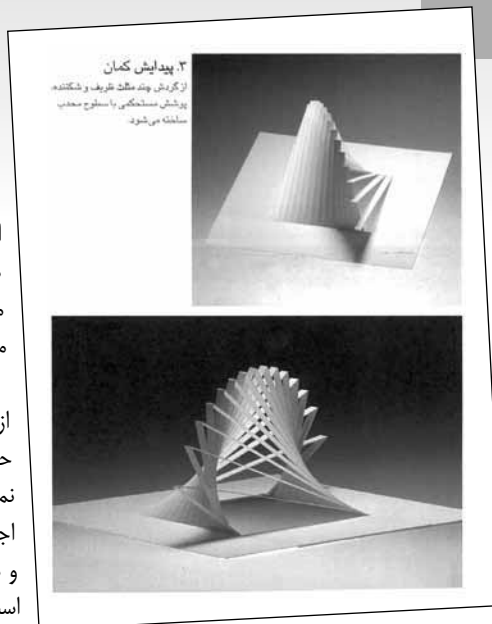
من، خود نیز همواره شیفته‌ی کار با کاغذ بوده‌ام؛ به‌ویژه زمانی که قرار بود نمونه‌های ساخته‌شده‌ی کاغذی را که حاصل تلاش «مرکز سرگرمی‌های سازنده»‌ی کانون پرورش در دهه‌ی ۶۰ بود، با مربیان هنری مرکز دنبال کنم. شاید بیش‌ترین یاریگر ما در فراگیری این فن، کتاب‌های ۱۰ جلدی اوریگامی (کاغذ و تا) در کانون بود که همگی آن‌ها ترجمه بودند. روبه‌رویی با چنین کتابی که دستاورد یک هنرمند برجسته‌ی ایرانی در جایی دیگر است، بسیار نشاط‌انگیز است و دریغ که نمونه‌هایی از این دست در میان کتاب‌های موجود برای نوجوانان سرزمین ما کم‌یابند؛ جوانانی که دلشان می‌خواهد به جای مصرف‌کردن، خودشان بسازند و خودشان معناهای پنهان را تعبیر کنند.

نویسنده و معمار کتاب «دنیای شگفت‌انگیز کاغذ»، پس از نمایش ۲۶ نمونه از آثار خود به نوجوان و کشاندن او به حوزه‌ی شگفتی، با دادن راهکارهای گام به گام، او را به ساختن نمونه‌های دیگر ترغیب می‌کند؛ راهکارهایی که با زبان عملی و اجرایی همراه‌اند. بنابراین تنها چیزی که نیاز است، بالا‌زدن آستین و مهم‌تر از آن، زمینه‌سازی تلاش‌های کارگاهی برای نوجوانانی است که شیفته‌ی «ساختن» و «شکل‌دادن» هستند؛ کارگاه‌هایی که ای‌کاش در مدارس ما جایی برای خود داشتند و کتابی از این دست، کتاب «کمک‌درسی»‌شان به حساب می‌آمد، نه آن کتاب ساخته‌هایی که به عنوان «کمک

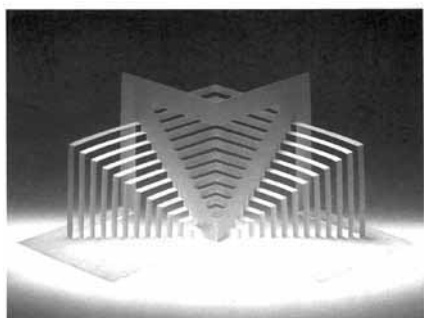
آزمون‌های سراسری» در شمارگان چندصدهزاری به چاپ می‌رسند!

بد نیست در این‌جا به تلاش‌های همانند دیگری که در عرصه‌ی کتاب‌های «هنر و سرگرمی» توسط هنرمندانی چون **حمید شانس، مهدی معینی، محمد مهدی هراتی** و دیگران در کانون پرورش فکری، انتشارات مدرسه و مراکز دیگر صورت گرفته و شکل‌سازی و نقش‌بندی با کاغذ، به‌عنوان مهندسی فکر و دست، بن‌مایه‌ی اصلی آن‌ها بوده است، اشاره کرد. به این‌گونه تلاش‌ها در سال‌های اخیر کم‌تر توجه می‌شود و هر ناشری به تولید آن گرایش نشان نمی‌دهد.

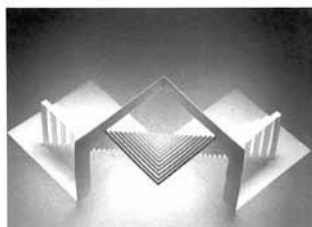
در پایان بد نیست بدانیم، رامین رازانی متولد سال ۱۳۳۵ است و دکترای معماری دارد. او ساکن ایتالیا است و مدتی در دانشکده‌ی معماری فلورانس درس می‌داده. در حال حاضر نیز در زمینه‌ی طراحی و ساخت وسایل روشنایی فعالیت می‌کند؛ هر چند تلاش‌های درخشان او در تألیف کتاب «دنیای شگفت‌انگیز کاغذ»، چیزی از مهندسی نور و سایه کم ندارد و روشنگری ذهن و اندیشه‌ی نوجوانان سرزمین ما، دستاورد نگاه روشن او در اهمیت‌بخشیدن به کودکان و نوجوانان ایرانی است. تلاشی که حاصل کار خانوادگی رامین رازانی به عنوان نویسنده و طراح، و موهبه رازانی به‌عنوان مترجم آلمانی به فارسی این کتاب است.

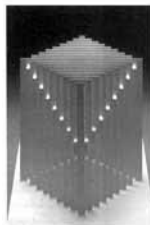
دیدن و خواندن این کتاب را به‌ویژه به معلمان و مربیان کودک و نوجوان، توصیه می‌کنم؛ نه فقط برای «دیدن»، «خواندن» و «ساختن»، بیش‌تر برای آن‌که بدانیم در تکه کاغذی که در دستانتان مجاله می‌شود، چه دنیای شگفت‌انگیزی پنهان است!

۴. کردمهایی فرمها

۸. سعید خدای یاد
باد هرگز در خانه خود ساکن
نمی‌شود، فقط از آن می‌گذرد و
فضایش را با نوبی خود پر می‌کند.

۲۸۹۱۹۳

پاییز ۱۳۸۸

۴۹

◀ زیر نویس

۱. رازانی، امین، دنیای شگفت‌انگیز کاغذ، مترجم: موگه رازانی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سال

۱۳۸۴.

2. pop up